

Академічна доброчесність у науковому та освітньому середовищі України: бібліотечна складова

Останніми роками збільшується відсоток інтеграції бібліотек в академічне середовище. Бібліотеки долучаються до роботи з упровадження принципів академічної доброчесності в Україні задля сприяння підвищенню якості освітньої та наукової діяльності, вихованню високоморальних та професійних спеціалістів, формуванню позитивного іміджу академічних установ.

Одною із головних задач сучасної вищої школи є підготовка висококваліфікованих спеціалістів у різних галузях науки, формування еліти країни, яка забезпечить сталий розвиток суспільства. Сьогодні висуває принципово нові вимоги до вищої школи як стосовно організації підготовки фахівців нової якості, так і відносно розробки та наукового обґрунтування моделей і методів управління, адекватних вимогам часу. Ці реалії досить чітко усвідомлюються провідними фахівцями у галузі підготовки кадрів нової генерації. Результатом напружених пошуків змісту філософії освіти на сучасному етапі стала розробка концепції формування національної управлінської гуманітарно-технічної еліти [1, с. 160].

Бібліотека – унікальна установа, яка включена до значної кіль-

кості суспільних процесів. Її функції є суспільно важливими та різноманітними. Бібліотека в університеті є навчальним, науковим, інформаційним та культурно-просвітницьким центром [2]. Основним завданням якої, було і є забезпечення якісного і оперативного бібліотечного та інформаційного обслуговування усіх категорій читачів: наукових та науково-педагогічних співробітників; докторантів та аспірантів; студентів та слухачів підготовчих та дистанційних курсів; інших користувачів, відповідно до їх інформаційних запитів, через доступ до бібліотечних фондів та електронних ресурсів, що безпосередньо впливає на якість підготовки висококваліфікованих спеціалістів у різних галузях науки та формування гуманітарно-технічної еліти країни.

Для всієї науково-освітньої спільноти набуло особливого зна-

Максим Главчев,
доцент

Юлія Главчева,
заступник директора
науково-технічної
бібліотеки

Національний
технічний університет
«Харківський
політехнічний
інститут»

чення поняття етики та академічної доброчесності (academic integrity) [3]. В основу вже класичного сьогодні визначення цього поняття покладено сполучення наступних фундаментальних чеснот: чесності, довіри, справедливості, поваги та відповідальності, пізніше, в 2013 році, доповнене новою, шостою – мужністю [4].

Бібліотека ВНЗ є активним елементом в його структурі, саме тому вона обов'язково приймає участь у багатьох напрямках його діяльності. Вона має реальні можливості не лише підтримки освітнього та наукового процесів, а також має можливість позитивно впливати на забезпечення утвердження моральних цінностей у студентів і представників університетської спільноти та формування всебічно розвиненої особистості. Співробітники бібліотек мають можливість безпосередньо спілкуватися зі своїми читачами не лише під час обслуговування, а також під час проведення різноманітних заходів. Щорічно у приміщеннях бібліотеки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ») проводиться близько 50 заходів за різною тематикою, на яких присутні близько 600 осіб.

Актуальними завданнями з удосконалення системи освіти різних передових країн світу Америки і Європи є створення сучасних академічних закладів, які могли б не тільки надавати високопрофесійні знання учням, студентам і молодим науковцям, а й формувати в них високу духовність, національну культуру, моральність, відповідальність та інші етичні якості. Так, у 1999 році в США для вирішення цієї проблеми було створено Центр академічної доброчесності (The Center for Academic Integrity), який є Консорціумом з більше ніж 200 американських навчальних закладів. У 2004 році на Міжнародній конференції в

Бухаресті активно обговорювалася важливість саме етичного виміру в процесі глибокої трансформації як місії, так і самої структури вищої освіти та наукових досліджень. Результатом конференції стало прийняття Бухарестської декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні [5, с. 14]. У 2012 році Міжнародною асоціацією університетів та Magna Charta Observatory прийняте Керівництво для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти [6], яке окреслило місце етичних норм, принципів та документів у регулюванні університетської культури.

В США використовується поняття ACADEMIC INTEGRITY. Перше з них – «academic», тобто «академія». [7]. Друга складова – «integrity». Для цього терміну «integrity» на перше місце з трьох тлумачень поставлено «моральну чистоту», «порядність» (moral soundness, probity), а потім – «цілісність, завершеність» («wholeness, completeness») та «якість або стан недоторканності» («the quality or state of being unimpaired»). Для сучасної української мови назване вище словосполучення є порівняно новим, що й породжує його різноманітні переклади – академічна чесність (найпоширеніший), академічна порядність, академічна доброчесність [5, с. 54, 55].

Найбільший успіх у досягненні єдності академічної культури було отримано Міжнародним центром академічної доброчесності в США (1992 рік), який у 2010 році було перейменовано в Міжнародний центр академічної чесності (The International Center for Academic Integrity, <http://www.academicintegrity.org/icaei/home.php>). Цей центр має міжнародний вплив, пропонує та впроваджує сучасні методи академічної доброчесності в навчальних закладах, проводить конференції з цих питань, аналізує не тільки проблеми,

які виникали, а й пропонує відповідні заходи по їх усуненню. У 2014 році в Міжнародному центрі академічної чесності налічувалося майже 250 установ і близько 1500 представників, розташованих у 21 країні на всіх континентах. [5, с. 28]. Одним з кращих світових досвідів стала програма «Academic integrity in the U.S.», яку організувало у 2015 році Посольство Сполучених Штатів Америки в Україні.

Протягом останніх років багато представників бібліотек брали участь у Програмі ім. Фулбрайта та продемонстрували невичерпну насагу у покращенні української вищої освіти [8]. Щороку проводяться Фулбрайтівські конференції. У 2006 році в Києві проходила конференція під назвою «Етичні стандарти в освіті та науці (Ethical Standards in Education and Scholarship)». Учасники конференції, у тому числі й працівники бібліотек, обговорювали питання різноманітних механізмів і проявів корупції в освіті й науковому середовищі, аналізувались її причини та шляхи боротьби з нею; не обминули в обговоренні й питань академічної етики [8].

У травні 2017 року на базі Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана пройшов Міжнародний круглий стіл «Запобігання плагіату у академічному середовищі вищої освіти». Одним із завдань заходу був обмін досвідом між провідними академічними установами із впровадження принципів академічної доброчесності у роботу закладу задля забезпечення високого рівня якості освітнього та наукового процесів.

За матеріалами доповідей доцільно проводити системні та комплексні організаційні заходи з упровадженням та застосуванням програмно-технологічних заходів та засобів виявлення можливого плагіату, основними з яких є:

1. Прийняття відповідних

нормативних документів (Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти, Положення про академічну доброчесність, Кодекс честі, Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату та ін.);

2. Імплементация стратегії академічної доброчесності: формування академічної культури; забезпечення дисципліни; проведення тренінгів «Академічна доброчесність»;

3. Використання сучасних програмно-технологічних засобів (за відсутності певних критеріїв відбору та практик використання академічними установами програмно-технологічних засобів дуже важко оцінити їх ефективність для виявлення можливого плагіату);

4. Співпраця з науковими редакціями та авторами щодо забезпечення якісних наукових публікацій;

5. Формування електронної бази академічних та наукових робіт для використання при перевірці на наявність плагіату;

6. Забезпечення формування Національного репозитарію академічних текстів відповідно до «Положення про Національний репозитарій академічних текстів» [9].

Бібліотеки сьогодні активно долучаються до формування академічної культури в різних освітніх та наукових установах, проводять семінари, тренінги, на яких розкривають принципи академічної доброчесності, навчають практичним навичкам академічного письма, правильного цитування джерел, використанню систем управління бібліографічною інформацією тощо. Завдяки використанню традиційних та інноваційних форм у своїй роботі (веб-конференції, дистанційні курси, сайт, соціальні мережі, мультимедійні сервіси, інфографіка та ін.) ефективність інформування та популяризація цього напрямку збільшується.

Ресурси власної генерації формують більшість бібліотек. У деяких університетах саме на бібліотеку покладається завдання з формування електронної бази академічних та наукових робіт. Важливим завданням при формуванні власних ресурсів є забезпечення їх інтеграції та індексації. Згідно до п. 12 «Положення про Національний репозитарій академічних текстів» внесення до центрального репозитарію дисертацій та кваліфікаційних випускних робіт здобувачів вищої освіти є обов'язковим. Ця можливість повинна бути забезпечена програмно-технічними засобами.

Протидія та виявлення плагіату буде ефективним, якщо разом з організаційними заходами застосовувати програмні засоби, які швидко надають звіти щодо оригінальності тексту документа. Для виявлення плагіату існує значна кількість програмних засобів, найвідомішими з яких є: Turnitin, Strike Plagiarism, Urkund, Advego Plagiatus, eTXT, Антиплагіат тощо [5, с. 110]. Сьогодні для підтвердження оригінальності роботи використовується перевірка на наявність у тексті подібностей, також проводяться наукові дослідження з визначення авторського стилю [10]. Бібліотеки беруть активну участь у тестуванні таких програмних засобів.

Останніми роками актуальним напрямком роботи для бібліотек є співпраця з науковими редакціями та індивідуальними авторами. Завданням цієї взаємодії є представлення достовірних результатів досліджень та виконання формальних вимог до наукових публікацій. Саме такий підхід забезпечує не лише використання принципів академічної доброчесності, а й створює передумови до включення видань академічних установ до авторитетних наукометричних систем.

Активна робота з популяризації ідеї академічної доброчеснос-

ті проводиться в рамках Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP (<https://www.facebook.com/saiupproject/?fref=ts>). Зокрема, серед системних заходів з навчання академічної спільноти етичним основам, від школярів до науковців, значна увага приділяється запобіганню плагіату. За даними дослідження 2016 року 90% респондентів (загалом 1928 осіб) вдавалися до того чи іншого виду плагіату. Статистика академічного плагіату в Україні: 47% – переписування тексту з джерела власними словами; 37% – завантаження робіт з безкоштовних сайтів та використання як власних; 31% – повне або часткове використання чужих текстів без посилання на джерело; 18% – переклад чужих текстів з іноземної мови [11].

Україна переживає академічну революцію у вищій освіті, що характеризується безпрецедентними за своїми масштабами та різноманітністю перетвореннями [5, с. 9].

Без впровадження академічної доброчесності в академічний процес неможливо створити високопрофесійного спеціаліста з високими моральними якостями, чесності, добропорядності та культури.

Академічна доброчесність повинна впроваджуватися в усіх навчальних закладах України особливо у вищій школі. При цьому доцільно використовувати досвід сучасних прогресивних міжнародних інституцій та проводити з ними в цьому напрямку спільну роботу.

Питання запровадження академічної доброчесності в освітню практику та питання вирішення проблем, які могли виникнути при цьому, оформлялися відповідними статтями, документами, протоколами, пропозиціями та інструкціями. Ця інформація публікується у глобальній мережі Інтернет. Так, глобальна мережа Globethics.net (<http://www.globethics.net>) об'єднує понад 163 000 осіб і уста-

нов, що мають зацікавленість у різних сферах прикладної етики. Глобальна цифрова бібліотека з питань етики GlobeEthicsLib (<http://www.globethics.net/library/overall-search>, 2008 рік) включає 4 250 000 повнотекстових документів і є світовим лідером подібних бібліотек з питань етики.

В Україні широко відомі ресурси партнерського проекту бібліотек вишів «БібліоСинергія». Місія проекту – сприяння зростанню успіху наукової складової кожного ВНЗ і розвитку української науки в цілому. Обмін досвідом відбувається з використанням електронної платформи проекту ([http://](http://bibliosynergy.ula.org.ua/index.php/proekt1)

bibliosynergy.ula.org.ua/index.php/proekt1). Активно здійснює методичну підтримку зі сприяння академічній доброчесності в Україні Українська бібліотечна асоціація (УБА). Вона реалізує проект «Культура академічної доброчесності. Роль бібліотек», в межах якого розроблено «Профіль компетентностей бібліотекарів з академічної доброчесності» [12].

Академічна доброчесність у нашому суспільстві повинна формуватися в кожного, починаючи із сімейних відносин, дитячих навчальних закладів, середніх професійних навчальних закладів, вищих навчальних закладів та підготовки

наукових працівників усіх рівнів. Вирішити це головне питання розвитку суспільства можливо тільки за умови об'єднання законодавчої, виконавчої гілок влади та громадянського суспільства. Бібліотеки на сучасному розвитку держави опинилися в центрі подій та мають реальні можливості сприяти імplementації принципів академічної доброчесності у академічне середовище України.

Література

1. Ігнатюк О. А. Формування інтелектуальної еліти як національний освітній пріоритет [Текст] / О. А. Ігнатюк // Переяславська рада: її історичне значення і перспективи розвитку восточнославянської цивілізації : сб. науч. тр. : по матер. VII Междунар. науч.-практич. конференції, 19–20 декабря 2012 г., Ч. 1. / ред. А. Г. Романовский, Ю. И. Панфилов. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2013. – С. 159–162.
2. Положення про бібліотеку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.kpi.kharkov.ua/uk/situation_about_library. – Дата звернення: 18.10.2017.
3. Романовський О. Г. Педагогічна етика : курс лекцій [Текст] / О. Г. Романовський, Н. В. Середа, О. В. Квасник. — Харків : НТУ "ХПИ", 2011. – 57 с.
4. International Center for Academic Integrity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Center_for_Academic_Integrity. – Дата звернення: 02.07.2017.
5. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету [Текст] / Міжнарод. благод. Фонд "Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики"; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ ; Таксон, 2016. – 234 с.
6. New IAU-MCO Guidelines for an Institutional Code of Ethics in Higher Education | International Association of Universities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iau-aiu.net/content/new-iau-mco-guidelines-institutional-code-ethics-higher-education>. – Дата звернення: 02.07.2017.
7. Словник античної міфології [Текст] / Уклад. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів; Вступ. стаття А. О. Білецького; відп. ред. А. О. Білецький. – 2-е вид. – Київ : Наук. думка, 1989. – 240 с.
8. Fulbright Program in Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fulbright.org.ua/uploaded/library/Yearbook_2006.pdf. – Дата звернення: 02.07.2017.
9. Положення про Національний репозитарій академічних текстів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/541-2017-%D0%BF>. – Дата звернення: 18.10.2017.
10. Каніщева О. В. Визначення стилю автора для виявлення плагіату в академічному середовищі [Текст] / О. В. Каніщева, Ю. Н. Главчева, В. А. Висоцька // Системний аналіз та інформаційні технології : матеріали 19-ї Міжнар. наук.-техніч. конф. SAIT 2017, 22–25 травня 2017. – Київ : ННК "ІПСА" НТУУ "КПІ" ім. Ігоря Сікорського, 2017. – С. 78–79.
11. Епідемія академічного плагіату в цифрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studway.com.ua/plagiat-2/>. – Дата звернення: 02.07.2017.
12. Профіль компетентностей бібліотекарів з академічної доброчесності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ula.org.ua/news/3787-profil-kompetentnostei-bibliotekariv-z-akademichnoi-dobrochesnosti>. – Дата звернення: 18.10.2017.